

EEN SLUIER VOOR ANDROMEDA

door A.J. Mensema

Bij de opening op 17 augustus 1882 van de groots opgezette Geschiedkundig-Overijsselsche Tentoonstelling in het provinciehuis te Zwolle sprak de commissaris des konings J.H. Geertsema: 'Elke tijd heeft zijn eigenaardigheden – zijn eigenaardige wijze waarop de mensch blijk geeft van zijn belangstelling in alles wat met zijn intellectueele en materieele behoeften in betrekking staat'. De tentoonstelling werd gehouden ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Door middel van deze tentoonstelling wilde de Vereeniging de mogelijkheid creëren om een groter publiek kennis te laten nemen van de geschiedenis van Overijssel. Naast archiefstukken wilde men vooral ook veel aandacht besteden aan monumenten, schilderijen, beeldhouw- en snijwerk, gebruiksvoorwerpen, munten en gedenkpenningen om daaruit een eigentijds beeld van het verleden te construeren.

Een erudiete commissie toog aan het werk om de tentoonstelling te realiseren. Dat deze commissie tevens werk van de bekende Zwolse schilder Hendrik ten Oever (1639-1716) wilde laten zien, sprak bijna voor zich. Hierbij kon men vooral op steun van particulieren rekenen. Jacqueline Henriette Anne Elisabeth gravin van Rechteren, de weduwe van Jacob Hendrik graaf van Rechteren Limpurg, die op het kasteel Rechteren bij Dalfsen woonde, leende uit haar bezit een doek van Ten Oever uit, voorstellende Andromeda. Het schilderij Andromeda vormde met de voorstellingen van Europa en Io één geheel en bevond zich als schoorsteenstuk in de eetzaal op Rechteren. De schilderijen waren in 1698 (Andromeda) en 1699 (Europa en Io) geschilderd in opdracht van Johan Zeger van Rechteren als herinnering aan zijn militaire loopbaan in dienst van de koning-stadhouder Willem III in Engeland en Ierland.

Het verhaal van Andromeda speelde zich af in de Griekse Oudheid. Zij was een dochter van Cepheus en Cassiopeia. Cepheus' dochter meende dat zij mooier was dan de Nereïden, vriendelijke zeenimfen die de schippers hulpvaardig bijstonden. Poseidon, de god van de zee en het water, zond een zeemonster om het land van Cepheus te teisteren. Alleen wanneer Andromeda opgeofferd zou worden aan het monster zou aan de rampen een einde komen. Andromeda werd aan een rots geketend om haar gruwzame lot af te wachten. Het is deze scène, die Ten Oever afbeeldde. Maar Perseus, één van de glorierijke Griekse helden, wist het monster te verslaan. Daarna kon hij Andromeda huwen en zij werden de stamouders van vele beroemde en dappere helden. Op zinnebeeldige wijze wordt in de voorstelling verwezen naar de rol van Willem III (Perseus) en zijn vrouw Mary (Andromeda) tijdens de 'Glorious Revolution' van 1688. Opvallend is ook, dat in latere tijd dit verhaal een christelijke uitleg kreeg, met een verwijzing naar het verhaal van Sint Joris en de draak. Vooral in Engeland raakte deze geschiedenis ingeburgerd en Sint Joris werd overigens de schutspatroon van dat koninkrijk en van de in 1344 ingestelde

De eetkamer in het kasteel Rechteren bij Dalfsen aan het einde van de negentiende eeuw. Als schoorsteenstuk is gebruikt het schilderij van Andromeda door Hendrik ten Oever uit 1698. (Rijksdienst voor de Monumentenzorg)

– nu nog steeds bestaande – Orde van de Kouseband.

Toen echter de gravin de catalogus van de tentoonstelling ontving, bemerkte zij, dat haar inzending nergens te vinden was. Op haar vraag aan het inrichtend comité wat daarvan de oorzaak kon zijn, kreeg zij te horen 'dat de kuische heeren der commissie de figuur wel wat erg ongekleeed hadden gevonden'. Daarop besloot deze kordate vrouw aan de commissie een brief te zenden, waarin zij schreef dat het haar speet dat de commissie haar niet zelf van 'zulke kinderachtige bezwaren' op de hoogte had gesteld, 'welligt had ik de naakte schoone dan een sluier gezonden!'. Tenslotte sprak zij er haar spijt over uit, dat zij zich ooit met deze tentoonstelling had ingelaten.

De commissie besloot haar brief te beantwoorden, ondanks het verzet van een minderheid. De gravin werd meegedeeld, dat één van de leden van de commissie was opgestapt, wanneer Andromeda zou zijn tentoongesteld, omdat de voorstelling 'zedenkwetend' zou zijn. En aangezien de heren vonden, dat de tentoonstelling meer nadeel zou ondervinden van het vertrek van dit commissielid, besloten zij dan maar om het schilderij niet te tonen.

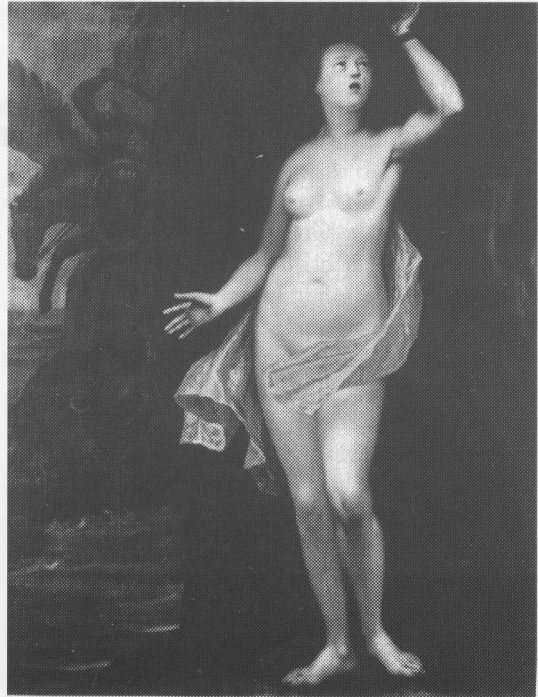
De gravin zocht nu echter de publiciteit om het doen en laten van de commissie aan de kaak te stellen. In de Provinciale Zwolsche en Overijsselsche Courant verscheen van haar hand een ingezonden brief, waarin zij ondermeer de commissieleden verweet 'weinig gevoel voor kunst en zeer kleinsteedsche begrippen' te hebben. Tevens wierp zij de commissie voor de voeten, dat zij blijkbaar geen al te hoge dunk van het publiek had, dat de tentoonstelling zou komen bezien, want 'alleen lichtzinnige menschen toch kunnen tot zedelooze gedachten komen bij het aanschouwen van zulke schilderijen' en zij besloot de brief met 'Honi soit qui mal y pense', de spreuk van de Orde van de Kouseband. Tenslotte kondigde zij aan, dat het schilderij in de etalage van de Zwolse antiquair Roosendaal te zien zou zijn zolang de tentoonstelling liep, 'zoodat het publiek zelf zal kunnen oordeelen over de overdreven preutschheid der leden van de commissie'. Deze handelswijze van de douairière Van Rechteren Limpurg verraadt een adellijke moraal, die minder benepen was dan de kleinburgerlijke normen van de preutse commissieleden. Wellicht voelde zij zich óók in haar dynastieke eergevoel gekwetst, nu een dierbaar familiestuk kennelijk de toets der kritiek niet kon doorstaan.

Kort na de Tweede Wereldoorlog werd de eetkamer op Rechteren gerestaureerd en werd veel van de negentiende-eeuwse betimmering verwijderd. Ook het besef, dat de drie schilderijen één geheel vormden, was niet meer aanwezig. Andromeda – kwalitatief de minst fraaie – werd verkocht en bevindt zich thans in de verzamelingen van de Hannema-De Stuers Fundatie op de havezate Nijenhuis bij Heino.

Literatuur:

J. ten Hove, 'De Geschiedkundig-Overijsselsche Tentoonstelling van 1882', in: *Overijsselse Historische Bijdragen* 103 (1988), 115-138.

A.J. Mensema, *Kasteel Rechteren* (Zwolle, 1991).

Het schilderij van Andromeda door Hendrik ten Oever uit 1698. (Rijksdienst voor de Monumentenzorg)